

QAZAQ UNIVERSITETI

Апталық
1948 жылдың
20 сәуірінен
шыға бастады

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ АПТАЛЫҚ ГАЗЕТ

WWW.FARABI.UNIVERSITY

№14 (2017) 6 СӘУІР 2026 ЖЫЛ

Ғылыми-инновациялық қызметтен түскен табыс еселене түсті

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде Ғылыми кеңес пен Ғылыми-техникалық кеңестің бірлескен отырысы өтті.

Негізгі баяндаманы жасаған Басқарма мүшесі – ғылыми-инновациялық қызмет жөніндегі проректор Марғұлан Ибраимов өткен жылғы қаржылық және статистикалық көрсеткіштерге тоқталды. Оның мәліметінше, 2025 жылы ғылыми-зерттеу жұмыстарына бағытталған жалпы қаржы көлемі 16,27 млрд теңгені құраған. Университет қабырғасында 377 ғылыми жоба іске асырылса, оның 116-сы – жаңа бастамалар. Бүгінде университетте 1400-ге жуық ғалым еңбек етеді, ал PhD дәрежесін қорғаған жас зерттеушілер саны 234-ке жетті.

Есепті кезеңде халықаралық жарияланымдар саны 2000-нан асып, айтарлықтай өсім байқалды. Дәйексөз алу жиілігі 4047-ні құрап, FWCI көрсеткіші 1,32 деңгейіне көтерілді. Бұл – ҚазҰУ ғалымдарының еңбектері әлемдік ғылыми ортада жоғары сұранысқа ие екенінің нақты дәлелі.

Инновациялық бағытта университет 52 патентке ие болып, 9 жаңа стартап жобасын іске қосты. Ғылыми-

инновациялық қызметтен түскен тікелей кіріс 432,5 млн теңгеден асты.

ҚазҰУ-дың Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев Мемлекет басшысының ғылымды нақты сектормен ұштастыру жөніндегі тапсырмаларын еске салды. «Ғылыми зерттеулер тек зертхана қабырғасында қалмай, нақты технологиялық және әлеуметтік-экономикалық міндеттерді шешуі тиіс. Әрбір ғалым өз еңбегінің өндірісте қолданылуына жауапты болуы керек», – деді университет басшысы.

Отырыс қорытындысы бойынша университеттің әлемдік академиялық кеңістіктегі позициясын нығайтуға және ғылыми қызмет тиімділігін арттыруға бағытталған маңызды шешімдер қабылданды.

Гүл ҚҰТТЫБЕКҚЫЗЫ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде Ғылым күні мерекесіне орай бастау алған апталық аясында көрнекті археолог, тарих ғылымының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі Жәкен Таймағамбетовтің танымдық дәрісі өтті.

Академик зерттеу тәжірибесімен бөлісті

Жиын алдында Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев белгілі ғалымды арнайы қабылдап, ілтипат білдірді. Кездесу барысында университет басшысы академиктің отандық археология мектебін қалыптастырудағы қажырлы еңбегі мен халықаралық ғылыми кеңістіктегі биік беделін ерекше атап өтті. Ғылым мен білім саласының дамуына, ұлттық тарихымызды түгендеуге қосқан елеулі үлесі үшін ректор Жансейіт Түймебаев академик Жәкен Таймағамбетовке университеттің «Farabi» алтын медалін ерекше құрметпен табыстады.

Университеттің ғылыми кітапханасында жалғасқан іс-шарада академик «Қазақстан палеолиті және халықаралық археологиялық экспедициялар жұмысы» тақырыбында мазмұнды дәріс оқыды.

Жәкен Таймағамбетов – палеолит дәуірінің 300-ден астам ес-

керткішін ашқан бірегей зерттеуші. ҚР Ұлттық музейінің бас ғылыми қызметкері ретінде ол Қазақстан аумағында алғашқы адамдардың 1 миллион жыл бұрын қоныстанғанын ғылыми тұрғыдан негіздеп, әлемдік археологияға соны жаңалықтар қосты. Ғалымның бұл еңбегі еліміздің «Парасат» орденімен және Жапонияның «Күншығыс» орденімен жоғары деңгейде бағаланған.

Гүл БАЯНДИНА

Бұхарада «Әл-Фараби» орталығы ашылады

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев Бұхара мемлекеттік университетінің ректоры Обиджон Хамидовпен кездесу өткізді.

Жүздесу барысында тарап-тарап екіжақты әріптестікті жаңа

сапалық деңгейге көтеруді көздейтін стратегиялық Жол картасына қол қойды.

Аталған құжат бірлескен білім беру бағдарламалары мен ғылыми жобаларды іске асыруға, сондай-ақ академиялық ұтқырлық аясында студенттер мен оқытушылардың өзара тәжірибе алмасуына кең жол ашады.

Кездесудің маңызды жа-

ңалығы ретінде Жансейіт Түймебаев Бұхара мемлекеттік университеті базасында «Әл-Фараби» ғылыми-білім беру орталығын құру туралы бастама көтерді. Бұл орталық ұлы ойшылдың мұрасын дәріптеп, түркі халықтарының ортақ құндылықтарын зерттейтін және заманауи ғылымды дамытатын бірегей алаңға айналмақ.

Өз кезегінде ректор Обиджон Хамидов бұл идеяны толық қолдайтынын және ҚазҰУ-мен

байланысты терендетуге мүдделі екенін жеткізді.

Нұрсұлтан БАЗАРБАЙҰЛЫ

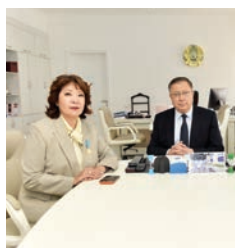
2-бет

Liugong
компаниясымен
ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ

3-бет

Онкологиядағы
эпидемиологиялық
ахуалға ғылыми
талдау жасалды

4-бет

Ерлан
ТУРУСПЕКОВ:
Наступила
эра
геномики

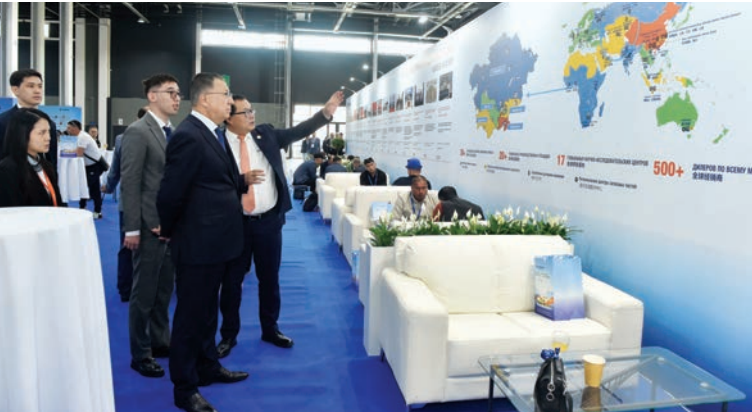
LiuGong компаниясымен ынтымақтастық

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті қытайлық LiuGong компаниясымен ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойды.

Аталған келісімге LiuGong компаниясының Қазақстандағы орталығының ашылуында қол жеткізілді. Меморандум шеңберінде құрылыс техникасы саласында білікті кадрлар даярлау және бірлескен білім беру бағдарламаларын іске асыру жоспарланып отыр. Бұл бастама студенттердің тәжірибелік білімін арттырып, еңбек нарығына бейімделген мамандар даярлауға жол ашады. Guangxi LiuGong Machinery

Co. Ltd. – 1958 жылы Лючжоу қаласында құрылған ірі машина жасау компаниясы. Бүгінде компания құрылыс техникасын өндіру саласындағы әлемдік жетекші кәсіпорындардың қатарына кіреді. Сондай-ақ деңгелекті тиегіштер өндірісі бойынша әлемде бірінші орынға ие.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев LiuGong техникасының арнайы көрмесін тамашалады. ҚазҰУ ректоры қытайлық компания басшылығымен серіктестікті одан әрі арттыру бойынша келіссөз жүргізіп, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ базасында LiuGong компаниясының орталығын ашу туралы ұсынысын жеткізді.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев Бұхара халықаралық университетінің ректоры Шариф Баротовпен кездесіп, академиялық ықпалдастықты тереңдету мәселелерін талқылады.

Жүздесу барысында ҚазҰУ басшысы университеттің жетістіктеріне тоқталып, бүгінде Өзбекстанның жетекші оқу орындарымен бірқатар іргелі ғылыми жобалар мен ортақ білім беру бағдарламалары сәтті жүзеге асып жатқанын атап өтті. Ректор екіжақты серіктестікті жаңа деңгейге көтеру мақсатында нақты ұсыныстарын білдірді. «Қазақстан мен Өзбекстан – тату көрші әрі сенімді стратегиялық серіктестер. Сондықтан біз үшін өзбекстандық жоғары оқу орындарымен әріптестікті нығайтудың маңызы зор. Бұхара халықаралық университетімен бірлескен ғылыми жобаларды қолға алып, ғалымдардың екі университеттің зертхана-

Академиялық ықпалдастық тереңдей түседі

HARA INTERNATIONAL UNIVERSITY

лары мен ғылыми орталықтарын еркін пайдалануына мүмкіндік жасауымыз керек», – деді Жансейіт Түймебаев. Өз кезегінде ректор Шариф Баротов бұл бастамаларды жоғары бағалап, екі оқу орнының әлеуеті кез келген ау-

қымды жобаны іске асыруға қауқарлы екенін жеткізді. Сапар аясында ҚазҰУ ректоры Бұхара халықаралық университетінің ғылыми инфрақұрылымымен танысып, заманауи зертханалар мен оқу аудиторияларын аралап көрді.

Бірлескен ғылыми зерттеулер жүргізуге уағдаласты

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев Әбу Әли ибн Сина атындағы Бұхара мемлекеттік медицина институтына ресми сапармен барды.

Оқу ордасының басшысы Шухрат Тешаев ҚазҰУ ректорын институттың заманауи зертханаларымен, ғылыми және медициналық симуляциялық орталығымен және мамандар даярлаудағы басты жобаларымен таныстырды. Кездесу барысында қос жоғары оқу орны арасындағы стратегиялық әріптестікті ны-

ғайту мәселелері талқыланды. Тараптар бірлескен ғылыми зерттеулер жүргізуге, халықаралық конференциялар ұйымдастыруға және тәжіри-

бе алмасуды жүйелі жолға қоюға уағдаласты. Сапар соңында ҚазҰУ басшысы институттың «Құрмет аллеясына» ағаш отырғызды.

Қос диплом бағдарламасы дамиды

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті мен Бұхара мемлекеттік педагогикалық институты халықаралық академиялық ықпалдастықты нығайтуға бағытталған стратегиялық Жол картасын бекітті. Маңызды құжатқа ҚазҰУ Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев пен институт ректоры Баходир Мамуров қол қойды.

Бекітілген Жол картасына сәйкес, тараптар академиялық ұтқырлық бағдарламасын жандандыруға уағдаласты. Енді қос оқу орнының студенттері бір оқу кезеңі ішінде серіктес университетте білім алу мүм-

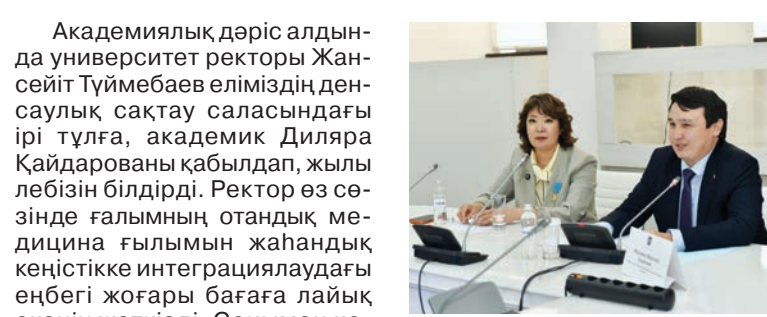
кіндігіне ие болады. Сонымен қатар құжат аясында алдағы уақытта қосдипломды білім беру бағдарламаларын әзірлеу және ортақ оқу курстарын ұйымдастыру көзделген. Кездесу барысында Жансейіт Түймебаев пен Баходир

Мамуров бұл келісім екі университет арасындағы ғылыми-білім беру және мәдени байланыстарды тереңдетіп, студенттер мен оқытушылар үшін халықаралық деңгейде жаңа мүмкіндіктер ашатынын атап өтті.

Онкологиядағы эпидемиологиялық ахуалға ғылыми талдау жасалды

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ кітапханасында ғылым күніне орай ұйымдастырылған жетекші ғалым-академиктердің дәрістер циклі аясында ерекше кездесу өтті. Медицина және денсаулық сақтау факультетінің студенттері мен жас зерттеушілеріне медицина ғылымының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақстан онкологтары қауымдастығының президенті Диляра Радикқызы Қайдарова «Онкологиядағы инновациялар» тақырыбында мазмұнды дәріс оқыды.

Академиялық дәріс алдында университет ректоры Жансейіт Түймебаев еліміздің денсаулық сақтау саласындағы ірі тұлға, академик Диляра Қайдарованы қабылдап, жылы лебізін білдірді. Ректор өз сөзінде ғалымның отандық медицина ғылымын жаһандық кеңістікке интеграциялаудағы еңбегі жоғары бағаға лайық екенін жеткізді. Сонымен қатар Қазақстанның онкологиялық қызметін заманауи негізде қалыптастырып қана қоймай, ғылым мен білімнің өзара сабақтастығын нығайтқаны үшін Диляра Радикқызына университеттің «Фараби» алтын медалін зор ілтипатпен табыстады. Диляра Радикқызы – 250-ден астам іргелі ғылыми еңбектің авторы, көптеген халықаралық патенттердің иегері. Оның жетекшілігімен елімізде сәулелік терапияның ең озық технологиялары енгізіліп, емдеу сапасы жаңа деңгейге көтерілді. Профессордың еңбегі мемлекеттік «Құрмет» орденімен және Атом энергиясы жөніндегі халықаралық агенттіктің (МАГАТЭ) мәртебелі стипендиясымен мойындалған. Өз дәрісінде академик онкологиядағы эпидемиологиялық

Гүл ҚҰТТЫБЕКҚЫЗЫ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде Ғылым апталығының кезекті маңызды кездесуінің спикері ретінде көрнекті ғалым, физика-математика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі Айдархан Жүсіпбекұлы Қалтаев дәріс оқыды.

Дәріс алдында Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев көрнекті ғалымды арнайы қабылдады. Кездесу барысында университет басшысы академиктің отандық ғылымды дамытудағы қажырлы еңбегіне тоқталып, жас буынға арналған құнды дәрістері үшін ризашылығын білдірді. Ректор Жансейіт Түймебаев академик Айдархан Қалтаевқа университеттің жоғары марапаты – «Фараби» алтын медалін салтанатты түрде табыс етті. Марапаттау рәсімінен кейін университет кітапханасында жалғасқан ғылыми жиынға механика-математика факультетінің студенттері, жас ізденушілермен докторанттар жиналды.

Жас буынға арналған құнды дәріс

Академиктің «Төмен, орташа және жоғары Рейнольдс пен Мах сандарындағы реакция ағындарын модельдеу» атты дәрісі іргелі ғылым мен тәжірибенің ұштасу нүктесіне айналды. Дәріс барысында ғалым газ динамикасының ең күрделі мәселелеріне тоқталып, Мах саны төмен болғанда теңдеулердің стандартты жүйелері тудыратын қателіктерді еңсеру жолдарын көрсетті. Профессор дефлаграциялық жануды модельдеу кезіндегі кедергілерді динамикалық сығылмайтын газдың аралық моделіне көшу арқылы шешудің тиімділігін ғылыми негіздеп берді.

Гүл БАЯНДИНА

Репродуктивті медицинаның заманауи мүмкіндіктері сараланды

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде өтіп жатқан Ғылым апталығы аясында медицина саласындағы көрнекті ғалым, ҚР ҰҒА академигі Вячеслав Нотанович Локшин дәріс оқыды.

«Репродуктивті медицинаның заманауи мүмкіндіктері» тақырыбындағы жиынды университеттің Басқарма мүшесі – ғылыми-инновациялық қызмет жөніндегі проректор Марғұлан Ибраимов ашты. Академик В.Локшин – Халықаралық «Persona» клиникалық репродуктология орталығының басшысы және ҚР Президенті жанындағы Ұлттық ғылым және технологиялар кеңесінің мүшесі. 215-тен астам ғылыми еңбек пен 7 патенттің авторы ғана емес, ол Қазақстанда тәжірибелік дәрігерлердің бірегей мектебін қалыптастырған тұлға. Дәріс барысында ғалым де-

мографиялық күрделі мәселелерді шешуге қауқарлы екенін атап өтті. Академик Мемлекет басшысының бастамасымен қолға алынған «Аңсаған сәби» бағдарламасының тарихи маңыздылығына ерекше тоқталды. Бағдарлама аясында ЭҚҰға бөлінетін квоталар жыл сайын 7000-ға дейін артып, 35 мың бағдарлама жүзеге асырылып, 13 мың бала дүниеге келген. «Қазіргі таңда аталған бағдарлама жалғасын табуда. Бұл бағдарламаның ешқашан тоқтамағанын қалаймын. Квота саны тек арта беруі тиіс», – деді спикер. Вячеслав Локшин онкофertilityділік саласын дамытуды қазіргі медицинаның гуманистік миссиясы деп санайды. Ғалымның айтуынша, іргелі зерттеулерді практикалық денсаулық сақтауға енгізу – тек ауруды емдеу емес, адамдарға толыққанды болашақ сыйлау. Кездесу соңында жас ғалымдар мен студенттер академикке көкейкесті сұрақтарын қойып, медицинадағы инновациялық трендтер бойынша пікір алмасты.

Айнұр АҚЫНБАЕВА

Ғылыми бағытта серіктестік жанданады

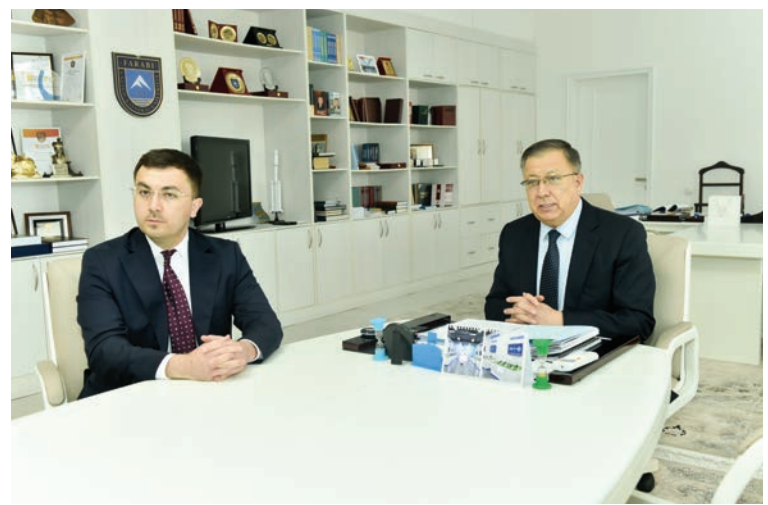
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Басқарма Төрағасы – Ректор Жансейіт Түймебаев Солтүстік Кавказ федералдық университетінің халықаралық қатынастар жөніндегі проректоры Альберт Кумуковпен кездесті.

Жүздесу барысында Жансейіт Түймебаев ҚазҰУ ғалымдары әзірлеген инновациялық жобалар туралы ақпарат беріп, университет базасындағы ғылыми орталықтар мен зертхана-

налар соңғы үлгідегі құрылғылармен жабдықталғанына тоқталды. Өз сөзінде ректор ҚазҰУ-дың Солтүстік Кавказ федералдық университетімен ғылыми бағытта серіктестікті

жандандыруға мол мүмкіндігі барын айтты. Өз кезегінде Альберт Кумуков ілтипат білдіргені үшін оқу ордасының басшылығы мен ұжымына ризашылығын білдіріп, әріптестік байланыстарды одан әрі нығайтуға дайын екенін жеткізді.

Нұрсұлтан ЖЕКСЕНБАЕВ

Лекция на тему «Роль геномики растений в современной селекции сельскохозяйственных культур на примере пшеницы и ячменя или как геномные инструменты и технологии трансформируют практическую селекцию» вызвала живой интерес академического сообщества. Выбор темы лекции профессор объяснил тем, что она напрямую связана с продовольственной безопасностью и современными технологиями сельского хозяйства.

– В настоящее время наступила эра геномики. И она развивается в сельском хозяйстве достаточно мощными темпами. Говоря о вызовах в сельском хозяйстве, следует упомянуть, в первую очередь, изменение климата, которое влияет на деградацию почв, а также интенсивность таких неблагоприятных факторов, как засуха, морозы, засоления, – подчеркнул лектор. – В Казахстане много географических зон, с этим связана специфика выращивания пшеницы и ячменя. Под каждую зону предусмотрена специфическая селекционная программа. Такие факторы, как рост популяции населения, войны (сегодня это военный конфликт на Ближнем Востоке), оказывают большое давление на сельское хозяйство. Поэтому необходимо уделить внимание ресурсам, нормам и технологиям, которые помогли бы преодолеть эти проблемы. И в качестве ключевого инструмента, позволяющего ускорить процесс создания новых сортов, выступает геномика.

В своей лекции ученый подробно осветил вызовы сельского хозяйства, вопросы производства пшеницы и ячменя в Казахстане, проблемы классической генетики, обосновал необходимость интеграции между геномикой и селекцией, уделит внимание маркеропосредованности селекции и полногеномному анализу ассоциации. По мнению профессора, интеграция фундаментальных знаний молекулярной генетики в реальный производственный сектор является залогом продовольственной безопасности страны.

Если говорить о пшеницы и ячменя, конечно, это две главные культуры нашей страны. Мы выращиваем около 13 млн гектар пшеницы и свыше двух млн гектар ячменя. Общая площадь посевных площадей в Казахстане 24 млн гектаров.

Ерлан ТУРУСПЕКОВ, академик:

Наступила эра геномики

80% пшеницы выращиваем на севере и северо-востоке. Еще и есть площади на юго-востоке страны. Здесь мы выращиваем дополнительно озимые пшеницы. С 2010 по 2023 год площади практически не меняются, несмотря на политику диверсификацию Министерства сельского хозяйства нашей страны, площадь стабильно на протяжении нескольких десятилетий. Это говорит о том, что наши фермеры верят в эту культуру, что она прибыльная, дает им преимущества, поэтому не хотят свои позиции. Сейчас много выращиваются зернобобовых и технических культур, и тем не менее площади под пшеницами остаются стабильными.

К сожалению, продуктивность также остаётся на прежнем уровне. Мы имеем где-то одну тонну на гектар и это среднепродуктивность, среднеурожайность нашей пшеницы в Казахстане. Если сравнить с другими странами, то самая нижняя линия урожайности у нас. Соседние страны, такие как Китай, Россия и другие страны постепенно увеличивают урожайность. Например, в Новой Зеландии на очень маленькой площади выращивает 10 тонн на гектар, то есть условие очень хорошее, но земли под пшеницы очень мало. В то же время такие большие гиганты как Китай, Индия, Европейский Союз, Соединенные Штаты Америки, Россия имеют очень большие площади, и не отличаются в совокупности, что они в основном выращивают озимую пшеницу. А Казахстан и Австралия, где площадь позволяет, в основном сфокусированы на яровые пшеницы. Сейчас производства пшеницы в Австралии достигла трех тонн на гектар, и понятно, что наши коллеги в Австралии вовсю используют новые современные технологии, в том числе геномные технологии, чтобы достичь этих результатов.

Несмотря на такую продук-

В Казахском национальном – университете имени аль-Фараби стартовал цикл открытых лекций ведущих ученых страны, приуроченный к Дню науки. В рамках Недели науки, которая проходит с 30 марта по 3 апреля 2026 года, перед профессорско-преподавательским составом, докторантами и студентами выступил видный ученый, кандидат биологических наук, профессор и академик НАН РК при Президента РК Ерлан Кенесбекович ТУРУСПЕКОВ.

Приглашенного лектора представил слушателям директор Департамента науки Куаныш Тастамбек, отметив заслуги ученого. Ерлан Туруспеков является заведующим лабораторией молекулярной генетики Института биологии и биотехнологии растений. Он автор более 180 научных трудов и обладатель множества престижных наград, среди которых орден «Құрмет», госпремия «Лучший научный работник» и международные стипендии Фулбрайта (США) и STA (Япония). За плечами ученого – разработка и районирование сортов пшеницы («Зарина», «Татьяна»), ячменя («Шахристан») и сои («Зара», «Данелия»), которые уже успешно допущены к использованию в Казахстане.

тивность, наш путь к созданию новых сортов имеет богатую историю. В Казахстане работали сотни известных селекционеров, благодаря которым были выведены такие сорта пшеницы, как «Казахстанский -4», «Казахстанский -126» и другие, которые до сих пор успешно выращиваются. Разработка нового сорта – это длительный и дорогостоящий процесс, который обычно занимает около десяти лет. За это время вкладываются значительные средства в полевые исследования, а также тратится много времени и усилий коллектива, работающего над созданием сорта.

При анализе характеристик и элементов урожайности мы сталкиваемся с их сложностью, обусловленной генетическим контролем множества генов. Работа в этой области затруднена тем, что учёт одного фактора неизбежно приводит к проявлению других. Это особенно актуально для исследований, связанных с урожайностью пшеницы.

Кроме того, на урожайность влияют и внешние факторы, связанные с окружающей средой. В Казахстане, где выращивание пшеницы и ячменя происходит в условиях критического земледелия, засуха является обычным явлением. Примерно один или два года из трёх характеризуются жарким летом, что негативно сказывается на растениях. В таких условиях регионы вынуждены адаптироваться, что делает процесс сложным и многогранным.

Для решения этих проблем необходимо использовать современные технологии, в частности, генетически геномные методы, которые активно развиваются в настоящее время.

Если говорить о генетике пшеницы и ячменя, надо понять, что ячмень – истинно диплоидное растение с 14 хромосомами (2n = 14). Его геном имеет размер около 5 Гб и в основном состоит из повто-

ряющихся элементов. Стандартный хромосомный набор пшеницы мягкой $x=7$; у гексаплоидных разновидностей число хромосом $6n=42$. И размеры генома значительно отличаются. Представьте, геном пшеницы более, чем в 5 раз превышает геном человека. То есть, это очень сложная генетика, это связано с повторяющимися элементами. Большая часть генома многих растений состоит из повторяющихся последовательностей, что усложняет сборку генома и поиск функциональных генов. Очень сложная работа с признаками урожайности, поскольку за ними стоят многие генов, которые должны изучать. В отличие от качественных (один ген), урожайность зависит от сотен генов, каждый из которых вносит небольшой вклад. Это описание сложной полигенной системы, где признаки урожайности (количественные признаки) контролируются множеством генов (локусов), взаимодействующих друг с другом. Изучение усложняется повторяющимися элементами генома. Лocus – это фиксированное положение гена или маркера на хромосоме. Наша главная задача – поймать эти локусы и идентифицировать их, понять как они могут помочь нам в контроле генетическом таких признаков, как компоненты урожайности, качества зерна, устойчивость к стрессовым факторам, таким как засуха или же всяким болезням.

В области генетики твердой пшеницы мы ведём активную работу. Наши специалисты – селекционеры, занимающиеся классической селекцией. Они изучают фенотип, обращая внимание на взаимодействие генотипа и окружающей среды. С развитием геномных и цифровых технологий мы начинаем применять геномную селекцию. Теперь труд становится более практическим и предсказуемым. Анализируя все данные, мы можем опре-

делить, какие генотипы будут наиболее эффективны в различных регионах, обеспечивая высокие урожаи лучшего качества.

Рассмотрим первое дело, связанное с материалом, над которым мы трудимся. В этом материале представлены две разные популяции: тренинговая и селекционная. Тренинговая популяция объединяет наибольшее разнообразие по определённому виду и содержит наибольшее количество значимых генов, включая их отдельные варианты, что позволяет максимально эффективно использовать генетическое богатство данного вида. Селекционная популяция представляет собой ресурс, который селекционер применяет в своей работе. Этот ресурс используется в конкретных условиях, и в то же время селекционер обязан взаимодействовать с мировой коллекцией.

Говоря об интеграции, я должен сказать, что недавно мы основали республиканское общественное объединение казахстанского общества генетиков и селекционеров. Здесь четыре секции – это генетика человека, генетика и селекция животных, генетика и селекция растений, генетика и селекция микроорганизмов. Я пригласил в качестве учредителей профессора Акежанову Айнуру из Назарбаевского университета, профессора Бекманова Бакытжана из Института генетики и физиологии и Айдына Кыдырманова, он является сотрудником НПЦ Института кардиологии и вирусологии. В прошлом году провели организационную конференцию в университете имени Назарбаева, а в этом году наметили провести первую официальную конференцию в городе Семей. Сейчас мы в Академии Наук создаем флагманскую программу по генетике и селекции пшеницы, как главная культура нашей страны и здесь одно из главное направление будет по геному.

В заключение хотел бы сказать по геномике, конечно, в докладе не мог охватить все нюансы, это невозможно, поэтому я прошелся по общим направлениям, но надеюсь, что у вас сложилось впечатление, что это очень важные, перспективные направления, в особенности для нашей страны. Геномика ни в коем случае не заменяет селекцию, наоборот, наши селекционеры должны учитывать новые реалии, и университеты уже должны готовить специалистов с широким диапазоном знания и владением технологии геномики, феномики, статистики и многих других параметров, чтобы работать уже на современном уровне, – завершил свое выступление лектор.

В завершение лекции профессор Е.К.Туруспеков полно и обстоятельно ответил на все вопросы слушателей. Выступление в библиотеке аль-Фараби стало важным событием Недели науки, направленным на передачу бесценного опыта молодому поколению исследователей и укрепление имиджа казахстанской науки.

Каиржан
ТУРЕЖАНОВ

Зоолог ғалымның зерттеу әлемі

Қазақ ұлттық университетін тамамдап, осы қара шаңырақта ерен еңбек етіп, маңдай терін төккен ғалымдарымыз баршылық. Солардың бірі, биология және биотехнология факультетінің Зоология, цитология және гистология кафедрасының қауымдастырылған профессоры **Надир Мамилов биыл асқаралы 60 жасқа толып отыр.**

Надир Шамилұлы 1966 жылы Алматы қаласында дүниеге келген. 1983 жылы №54 орта мектепті бітіріп, С.Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің биология факультетіне оқуға түседі. 1990 жылы Зоология және ихтиология кафедрасында оқуды аяқтап,

осы кафедраның аға зертханашысы болып жұмысқа қабылданды. 1991-92 жылдары М.Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінде А.Белозерский атындағы Физика-химиялық институтының Биотехнологиялық орталығында тағылымдамадан өтті. 1992-95 жылдары Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің аспирантурасында оқыды. 1995 жылы еңбек шежіресін ассистенттен бастаған ұстаз-ғалым қазір университеттің қауымдастырылған профессоры қызметін атқарады.

Жануарлар әлемінің де сан салалары бар, соның ішінде балық шаруашылығы бойынша Надир Шамилұлының жеке өзі және бірлесіп жазған 100-ден астам ғылыми еңбектері, оның ішінде бір шетелдік және екі отандық монографиясы, төрт оқу құралы жарық көрген. Соң-

ғы үш жылда 25 ғылыми жұмыс жарияланды, оның ішінде Scopus – 21. Хирш индексі – 8.

Балық шаруашылығы және өнеркәсіптік балық шаруашылығы мамандығы бойынша 3 PhD докторанттың ғылыми жетекшісі. Надир Мамиловтың жетекшілігімен осы мамандық бойынша 3 кандидаттық және 3 PhD докторлық диссертация қорғалған.

Надир Шамилұлы жан-жақты ғалым. Ол Қазақстан Республикасының үкіметі жанындағы «Адам және биосфера» қазақстандық комитетінің мүшесі, Халықаралық табиғатты қорғау одағының (IUCN-IUCN) Тұщы су балықтарының әртүрлілігін сақтау жөніндегі сарапшысы қызметін мүлтіксіз атқарып жүр. Сондай-ақ 2003 жылдан 2017 жылға дейін «Биология және биотехнология мәселелері F3I» ЕМҚ ғылыми-зерттеу жобаларының жетекшісі болды. «ЖОО-ның үздік оқытушысы – 2019» мемлекеттік грантының иегері.

Надир Шамилұлының ерен еңбегі үшін алған марапаты да жетерлік. Мәселен, «Балық шаруашылығы саласындағы мінсіз қызметі үшін» төсбелгісі мен «Ғылымды дамытуға сіңірген еңбегі үшін» төсбелгілерімен марапатталған. Надир Шамилұлы 60 жас мерейтойына орай, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Ерен еңбегі үшін» төсбелгісімен марапатталды.

Ең бастысы, нағыз қарапайым ғалым Надир Шамилұлы алдына қойған мақсатына жете білетін, өз ісіне үлкен жауапкершілікпен қарайтын білікті маман. Факультет ұжымы мен студенттер арасында сыйлы ұстаз.

Дамира ЮСАЕВА,
доцент міндетін атқарушы

Ақын рухына арналған жыр кеші

декашан орын алған сазды әуендер. Осы кеште жыр арқылы жан сырын ақтарған, өлең арқылы ұлт рухын асқақтатқан ұлы ақынға деген ізет пен тағзымның көрінісі болды. Кештің ерекшелігі – ақынның жырлары оқылып, әндері әуеленген кезде суретші жастарымыз көрермендердің алдында ақынның портретін салып, кеш соңына дейін тамаша сурет туындыларын ұсынды. Бұл ақынның жырларына деген сүйіспеншілік арқылы ел руханиятын асқақтат-

қан кеш болды. М.Мақатаевтың 95 жылдық мерейтойына арналған «Жыр әлемі» атты поэзия кешінде тілге деген құрмет қана емес, ұлтқа деген мақтаныш сезімін сезіндік. М.Мақатаевтың жалынды жырлары халқымыздың рухани мұрасына қосылған үлкен олжа, жас ұрпаққа қалдырылған қасиетті қазына.

Жанна ӘДІЛХАНОВА,
жоғары оқу орнына дейінгі білім беру факультетінің аға оқытушысы

Студенттер AI арқылы бюджет жоспарлауды үйренді

Бүгінгі студент – ертеңгі маман ғана емес, қоғамның экономикалық, технологиялық және әлеуметтік дамуына жауапты тұлға. Сондықтан заманауи университет тек білім беріп қана қоймай, өмірлік дағдыларды қалыптастыратын ортаға айналуы тиіс. Осы тұрғыдан алғанда, **Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ қабырғасында өткен «Student Budget AI» тренингі уақыт талабына толық жауап берген маңызды бастама болды.**

Бұл кездесу студенттердің қаржылық сауаттылығын арттыруға, жеке бюджет жүргізу мәдениетін қалыптастыруға және жасанды интеллект мүмкіндіктерін тиімді пайдалануға арналды.

Іс-шараның спикері – Түркістан облыстық Алтынсарин балалар кітапханасының жұртшылықпен байланыс жөніндегі менеджері, AI эксперт, маркетолог, сонымен қатар ҚазҰУ түлегі Нұрсәуле Досымхан. Ол «Жасанды интеллект көмегімен жеке бюджетті тиімді жоспарлау» тақырыбында тәжірибелік бағыттағы мазмұнды тренинг өткізіп, қатысушыларды қаржыны басқарудың жаңа деңгейімен таныстырды.

Студенттік кезеңде қалыптасқан қаржылық әдеттер адам өмірінің кейінгі кезеңдеріне тікелей әсер етеді. Көп жағдайда жастар табыс пен шығынды жүйелі есептеудің маңызын тек еңбек жолына шыққаннан кейін ғана түсінеді. Ал университет қабырғасында осындай дағдыларды меңгеру – болашақтағы тұрақтылықтың негізін қалау деген сөз.

Тренинг барысында жеке қаржылық мақсат қою, табыс көздерін талдау, шығындарды санаттарға бөлу, қысқа және ұзақ мерзімді жоспар құру мәселелері кеңінен талқыланды. Сонымен қатар импульсивті шығындардың психологиялық себептері, қаржылық жауапкершілік мәдениеті, жинақ жасау стратегиялары туралы практикалық кеңестер берілді.

Жасанды интеллект тек технология саласының жаңалығы емес, күнделікті өмірді жеңілдететін тиімді құрал. Қаржыны басқаруда AI қолдану субъективті шешімнен деректерге негізделген талдауға көшу дегенді білдіреді.

Тренинг барысында студенттер AI негізіндегі сервистер арқылы: ай сайынғы шығын құрылымын автоматты түрде талдау; қаржылық тәуекелдерді болжау; үнемдеу әлеуетін анықтау; жеке бюджет сценарийлерін модельдеу мүмкіндіктерімен танысты.

Бұл тәжірибе цифрлық сауаттылықты арттырумен қатар, технологияны саналы пайдалану мәдениетін қалыптастырады.

Ұйымдастырылған бастама

Біріккен Ұлттар Ұйымы айқындаған Тұрақты даму мақсаттарының мазмұнымен үндес. Студенттердің өмірлік және цифрлық дағдыларын дамыту арқылы ТДМ 4 – Сапалы білім қағидаты жүзеге асады. Қаржылық тұрақтылық пен экономикалық дербестікке баулу ТДМ 8 – Лайықты жұмыс және экономикалық өсу бағытымен үйлеседі. Ал инновациялық технологияларды қолдану ТДМ 9 – Инновация және инфрақұрылым мақсаттарын қолдайды. Сонымен қатар саналы бюджет жүргізу мәдениеті ТДМ 12 – Жауапты тұтыну және өндіріс принциптеріне сәйкес келеді.

Осы тұрғыдан алғанда, «Student Budget AI» тренингі жаһандық даму үрдістерімен үндес келетін білім беру бастамасы ретінде бағалануға лайық.

Бүгінде Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ тек академиялық білім беретін мекеме емес, студенттердің тұлғалық дамуына жүйелі түрде жағдай жасайтын интеллектуалдық орта. Университетте өткізілетін осындай кездесулер жастардың әлеуметтік белсенділігін, көшбасшылық қабілетін, цифрлық және қаржылық сауаттылығын арттыруға бағытталған.

ҚазҰУ-дың студенттермен жүргізіп отырған жұмысының ерекшелігі – заманауи трендтерді тәрбие және білім беру үдерісімен үйлестіре білуінде. Жасанды интеллект, стартап мәдениеті, еріктілік қозғалысы, цифрлық трансформация секілді бағыттар университет өмірінің ажырамас бөлігіне айналып отыр.

Осындай кешенді бастамалар ҚазҰУ-дың бәсекеге қабілетті, жауапты және инновациялық тұрғыда ойлайтын жаңа буынды қалыптастыруға қосып отырған нақты үлесін айқын көрсетеді.

Іс-шара интерактивті форматта өтіп, студенттер белсенді түрде пікір алмасып, өз сұрақтарына жауап алды. Мұндай кездесулер университеттің студенттік қауымдастықпен ашық диалог орнатуға және олардың бастамаларын қолдауға әрдайым дайын екенін көрсетеді.

Ақтоты БЕКЖАНОВА,
Картография және геоинформатика кафедрасының оқытушысы

Жаппай ашық онлайн курстардың маңызы ерекше

Университет оқытушы-сының оқыту әдістемесі бүгінгі ақпараттық технологиялар заманында уақыттан қалыс қалмауды қадағалайтын талап деңгейін қатаң ұстануға құрылған. Уақыт мүддесіне сай оқытудың әдісі – онлайн курстар құру арқылы білім беру жолын үйлестіру. Осы бағытта ЖАОК (МООС) – жаппай ашық онлайн курстарын құру және сол курс құрылуы тиісті пәннің толық, технологиялық және барлығына қолжетімді болуы жолындағы идеяны шындықта айналдырып, іске келтіру жолында үлкен жұмыс атқарып отырған академиялық және цифрлық инновация кеңсесінің жауапты қызметінің қажырлы еңбегі екенін айту орынды.

2024 жылы университеттің «Онлайн курсты әзірлеу: теориядан – практикаға» атты онлайн курсынан өтудің нәтижесі, сондай-ақ ақпараттық-коммуникациялар технологияларының тікелей көмегімен және әртүрлі қызметтің құрылымдық кешенінде дамытуға жұмыс істеуге үйреткен әдістемені жүзеге асыру мақсаты, оқытатын жеке пән кешені бойынша дара курс құруға жол ашты. Осы мақсатта Академиялық мәселелер жөніндегі департаменттің Академиялық және цифрлық инновациялар кеңсесі ұйымдастырған конкурсқа қатысуға дайындық қолға алынды. Кеңсенің ұйымдастыру конкурстық комиссиясы мәжілісінің 2024 жылдың 2 сәуіріндегі №1 хаттамасымен «Халықаралық қатынастардың қазіргі мәселелері» пәнінен ЖАОК (МООС) онлайн курсын әзірлеуге мүмкіндік берілді. Пәннің бакалаврдағы «Халықаралық қатынастар» білім беру бағдарламасында оқытылатын курс болғандығынан, оның оқытылу ерекшелігін ескере отырып, курстың ауқымын кеңейтуге қатысты конкурстық комиссия мүшелерінен ұсыныс енгізілді. Осылайша департаменттің академиялық мәселелер жөніндегі орынбасары, оқытудың жаңа технологиялары бойынша сарапшы-ғалым Әсел Мусинованың ұсынысымен, ҚР СІМ және халықаралық ұйымдар деңгейінде басшылардан 10-нан кем емес дәріс-сұхбат ұйымдастыру арқылы курсты интеграцияланудың өндірістік талаптарын ауқымдалып, курсты құруға қатысты жұмыс бастама алды. Халықаралық қатынастар факультетінде бұрын-соңды қолға алынбаған онлайн курсты даярлау тәжірибесінің жоқтығы және курс авторлары үшін бағыттың мүлде анық болмаған сәтінде аса ерекше шыдамдылық танытып, сенім арта жол көрсеткен Әсел Ахметқызының ықыласының арқасында іске ынтамен кірісудің бағдары ашылғанын сеніммен айтуға болады. Жалпы, ЖАОК (МООС) –

жаппай ашық онлайн курстарын құру, видео-дәрістер, дәріс конспектілерін, қосымша материалдары мен бақылау тапсырмалары, сертификат алуға қажетті қорытынды жобалары, әдістемелік нұсқаулықтарын дайындау және олардың курс құрылымына қойылатын талаптарда әзірленуі аса тиянақты еңбек. Курстың мақсатты аудиториясынан бастап, оны құрылымдау, контенті мен тапсырмалары, бақылауын жобалау, видео-дәрістері, тест тапсырмалары, форумдарын ұйымдастыру, ең бастысы, түсірілім, оны қайта өңдеу, жүктеу секілді техникалық қызметтердің көрсетілуіне қолдау, курс авторлары командасының ғана біржақты қызметімен үйлеспейтін аса жауапкершілікті, күрделі де үлкен шыдамды талап ететін іске айналары сөзсіз екенінің дәлелі. Осы үдерістің жай-күйіне толық жетекшілік ететін университеттегі Академиялық мәселелер жөніндегі департаменттің Академиялық және цифрлық инновация кеңсесінің бас маманы, АКТ негізінде ақпараттық білім беру мәселелерін зерттеуші-ғалым Айнұр Арыстанованың онлайн курсты құрушы-оқытушыларды даярлаудағы еңбегі ерекше атауға тұрарлық. Біздің курс авторлары, өздері оқытып, онлайн курс құруға әзірлеген пәннің дәстүрлі технологиясын жақсы білгені, тіпті арнайы дайындық курсынан өткеніне қарамастан, іске кіріскен сәттегі жұмыс механизмі қоятын күнделікті талаптардың өте тиянақтылықты, іскерлік пен қабілеттілікті қажет ететініне көздері жеткендей.

Біз авторлық еткен «Халықаралық қатынастардың қазіргі мәселелері» пәнінен әзірленген онлайн курстың ерекшелігі студенттерге курс аясында дипломатияда, сыртқы саясат саласында танымал тұлғалардан кеңес алу және әлемнің бетбұрысында аса маңызды мәселелерді бірге талқылаудың пайдалы әрі қызықты боларын сөзсіз екендігі басты нысанаға алынды. Сондықтан да курсты әзірлеуге видео-сұхбаттармен, ҚР Сыртқы істер министрлігінде қызмет атқаратын дипломаттар, елдегі халықаралық ұйымдар және шетелдердің дипломатиялық корпус өкілдері мен жетекшілері, сондай-ақ халықаралық деңгейдегі сарапшылар тартылды.

Курстың ерекше құрылымын сипаттайтын видео-сұхбаттарға танымал дипломаттар, БҰҰ Жаһандық коммуникациялар бойынша ҚР

өкілі Властимил Самек, ҚР Литва Республикасының төтенше және өкілетті елшісі Эгидиус Навикас мырзалармен, Алматы қаласындағы ҚХР бас консулы Цзян Вэй ханым, сонымен бірге ҚР Қытай Халық Республикасындағы елшілігінің бірінші хатшысы Әділ Бақытжанұлы және Орталық Азия аймақтық экологиялық орталығының тұрақты энергетика және климаттың өзгеруі бойынша бағдарламасының менеджері Саидахмад Диловаршо мырзалар тартылды. Олармен қатар А.Чеботарев, Н.Асқар, Ж.Момынқұлов, Л.Деловарова және А.Ахметов сынды отандық халықаралық сарапшы-ғалымдардың да курсты арнайы видео-сұхбаттарымен қолдаудағы еңбектері зор болды.

Курс аяқталғаннан кейінгі кез келген жерде қолжетімді білім мен дағдыларды алуға мүмкіндік беретін жаңа интерактивті цифрлық құрал екеніне дейінгі үдеріс, оның шын мәнінде интерактивті, тегін, өзекті және еркін оқу түзілім қамтамасыз ететін ерекшелігіне жол ашатынына сенім пайда болады.

Қазақстанның ашық білім берудің ұлттық платформасы <https://open.kaznu.kz> орналасқан «Халықаралық қатынастардың қазіргі мәселелері» жаппай ашық онлайн курсы университеттің тәуелсіз елге алғашқы дипломат-мамандарды даярлау ұстаханасы болған, Халықаралық қатынастар және әлемдік экономика кафедрасында оқытылады. Қазақ тілінде әзірленген онлайн курстың студенттік аудиториясы аса кең. Халықаралық қатынастардың қазіргі мәселелерін қамтитын курстар халықаралық қатынастар бойынша бакалавр мамандарын даярлайтын басқа да ЖОО бар білім беру бағдарламаларында қамтылған. Академиялық мәселелер жөніндегі департаменттің академиялық және цифрлық инновация кеңсесінің ЖАОК (МООС) – жаппай ашық онлайн курстарын құрудағы дәнекер ретінде өзін шын мәнінде дәлелдейтін кеңсе. Сондықтан студент пен оқытушы арасындағы байланысты уақыт деңгейінде қолдаудың үлкен жауапкершілігі осылайша жүзеге асатынын үлкен құрметпен айту орынды.

Лаура ТӘҢІРБЕРГЕНҚЫЗЫ,
Халықаралық қатынастар және әлемдік экономика кафедрасының профессоры міндетін атқарушы, т.ғ.к.
Алмагүл ҚҰЛБАЕВА,
доцент міндетін атқарушы, т.ғ.к.

Мерзімді басылымдар деректану тұрғысынан алғанда құнды ақпарат көзі болып саналады. Әр кезеңдегі газеттер мен журналдар түрлі басылым жанрларын қамтиды: ресми құжаттар, жаңалықтар, статистикалық деректер, аналитикалық мақалалар және жарнамалық материалдар. Сонымен қатар сол кездегі идеологиялық көзқарасты, қолданыстағы тілдің мән-жайын көрсетеді. Осы ерекшеліктердің өзі зерттеушілерге белгілі бір кезеңдегі оқиғалар мен үдерістерді жан-жақты түсінуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ басылым жиілігі арқылы үдеріс динамикасын анықтау мүмкіндігіне ие болады.

Музей қорындағы мерзімді басылымдардың деректанулық құндылығы

Осы тұрғыдан алғанда, ҚР Ұлттық орталық музейінің қорында ғылыми қызығушылық тудыратын әр жылдардағы газеттер мен журналдар әлеуметтік дамудың түрлі аспектілерін зерттеудің маңызды көзі. Бұл басылымдар өз кезеңіндегі саяси оқиғалармен қатар, халықтың күнделікті тұрмыс көріністерін, қоғамдағы көңіл күйді, дәуірдің ерекшеліктерін көрсете отырып, маңызды ақпараттық және құжаттық қызметті атқарады. Басылымдарда жарық көрген материалдар араб әліпбиі қолданылған кезеңде жарық көргендіктен, қоғам дамуының сол кезеңіндегі тәжірибелерін зерттеу мәселесінде құнды мағлұматтарды табуда, оқу, зерттеу кезінде арнайы төте жазуды білмейтіндер үшін кедергіге кездесетін басылымдардың қатарына жатады.

Музей қорындағы қоғамдық-саяси «Айқап» журналы, қазақ баспасөзінде өзін қалдырған басылымдардың бірі «Абай» журналы, «Шолпан» білім, шаруашылық, саяси журналы, «Тілші» газеті, «Әйел теңдігі» журналының сандары өз кезінде ұлттық қоғамдық сананы қалыптастыру, саяси даму мәселелерін талқылау алаңына айналды.

Шығарылуына Ж.Аймауытов, М.Әуезов белсене атсалысқан «Абай» журналының бұл кезекті сандарында қазақтың зиялыларының мақала, өлеңдері басылған. Ал «Шолпан» журналы төрт бөлімнен тұрады: 1. Шаруашылық бөлімі. 2. Әдебиет бөлімі. 3. Білім бөлімі. 4. Саясат бөлімі. Кейбір авторлар аты-жөндерін толық жарияламаған.

1979 жылы музей қорына қабылданған қазақ ұлттық баспасөзінің алғашқы үлгілерінің бірі болып саналатын «Айқап» журналының №1 санының алғашқы төрт бетіне оқырмандар

ға арналған алғы сөз беріліп, қоғамның күрмеулі мәселелері көтерілген.

Басылым деректерін жүйелеу арқылы нақты тарихи кезеңдер мен оқиғаларды зерттеудегі құндылығын анықтауға болады. Кездесетін сандық көрініс салыстыруды, талдауды, статистикалық деректерді дайындауды жеңілдетеді. Мысал ретінде «Әйел теңдігі» журналының №11 (35) санындағы «Заң бөлімінде» Д.Бабасұлының «Қазақ әйелін азаттыққа жеткізу жөнінде заң жүзінде не істелді?» деген көлемді мақаласын алуға болады. Мақалада «Қазақ әйелін азаттыққа жеткізу жөнінде заң жүзінде істелген іс үш түрге бөлінеді: 1. Әйел азаттығы жөнінде қандай заңдар шығарылды? 2. Әйел азаттығы жөнінде шығарылған заңдар сот мекемелерінде қалай орындалды? 3. Заңды орындау ісіне қазақ әйелінің қатысы қаншалық болды?» деп, әрқайсысына жеке-жеке тоқтала отырып, келтірген мәліметтер мен цифрлар зерттеушілер үшін маңызды ақпараттық негіз болып саналатыны күмән тудырмайды.

Газеттер мен журналдар саяси идеялар эволюциясын, қоғамдық пікір динамикасын, жанрлардың дамуын бақылауға мүмкіндік беретіндіктен әлеуметтанулық, тарихи зерттеулерде қолдануда, сондай-ақ мазмұнның әртүрлілігі қоғамның күнделікті өмірін, мүддесін көрсететін кешенді дереккөз ретінде қолдануға жағдай жасайды.

Музей қорындағы мерзімді басылымдарға жүргізілген деректанулық шолу олардың ақпараттық әлеуетін, тарихи-мәдени маңызын айқындауға мүмкіндік берді.

Жанна ОРЫНБЕКОВА,
ғылыми қызметкер

Алматыда 1973 жылы қыркүйек айында Азия-Африка жазушыларының бесінші конференциясы өтті. Он күнге созылған жиынға 100-ден аса елдің өкілдері қатысты. Форумға тек Азия-Африка елдерінен ғана емес, Еуропа, Америка құрлықтарынан көптеген өкілдер жиналды. Аталмыш форумның тарихы 1958 жылғы күзден басталады. Сол жылы Ташкент қаласында аталған форумның тұңғыш конференциясы өтеді. Бұл туралы «Білім және еңбек» журналының 1973 жылғы тамыз айындағы нөмірінде Қазақстан жазушылар одағы басқармасының секретары Қалаубек Тұрсынқұлов жазған. Мақалада автор: «Конференцияның бір күні Шығыстың екінші ғұламасы аталған ұлы ғалым Әбу Насыр әл-Фарабиге арналмақ. Бұл күні қонақтар республика Ғылым академиясында болып, Фараби туралы сұхбаттасады, қаланың көрікті жерінің бірінде ұлы ғалым атындағы демалыс орны белгіленбек», – деп атап өтеді.

Әдебиет зерттеушісі Мұхамеджан Қаратаев «Қазақстан коммунисті» журналының 1973 жылы №9 санында жарияланған «Екі континент жазушыларының үлкен жиыны» атты мақаласында: «Алматы конференциясының бір күні біздің жерлесіміз, Шығыстың ұлы энциклопедист ғалымы, «Екінші Аристотель» атанған Әбу Насыр әл-Фарабидің туғанына 1100 жыл толу құрметіне арналады. Бұл қазақ халқы үшін үлкен абырой», – деп мақтанышпен жазады.

1973 жылы «Қазақ әдебиеті» газетінің №37 7 қыркүйек күнгі шығарылымында: «Алдымыздағы 9 сентябрьде, таңертеңгі сағат 11-де Қазақ ССР Ғылым академиясының үлкен конференц-залында Шығыстың ұлы ойшыл ғалымы Әбу Насыр әл-Фарабиге арналған мәжіліс ашылады. Оны Қазақ ССР Ғылым академиясының президиумы мен Азия және Африка елдері жазушыларының халықаралық V конференциясын өткізу жөніндегі Совет комитеті өткізеді. Мәжілісте ұлы ғұлама туралы арнаулы баяндамалар жасалады, конференция делегаттары сөйлейді», – деп хабарлама жарияланады.

Газеттің аталған нөмірінде Еркеболат Бекмұхаметов пен Садық Қасимановтың «Ғалымның дүниетанымы» атты мақаласы жарияланады. «Оның өлмес-өшпес еңбектері мен жасампаз есімін бүкіл дүниежүзі халықтары арада мың жыл өткеннен кейін де еске алып отыр. Бұл – көпұлтты Совет Одағы халықтары үшін, оның ішінде Фарабидің туған жері қазақ даласы үшін үлкен мерей», – деп қорытындылайды мақала авторлары. Осы жылдары «Қазақ әдебиеті» газетінің бас редакторы Сырбай Мәуленов еді. Сондай-ақ газеттің осы нөмірінде суретші Сахи Романовтың қазіргі уақытта ұмыт болған Фараби бейнесі жарияланыпты. Бұл туралы ақпаратты «Казакхстанская правда» газетінің 11 қыркүйектегі №213 санынан кездестірдік. «Живописный обзор аль-Фараби» деп аталатын шағын ақпараттық материалда автор А.Сабиров әл-Фарабидің бұл бейнесін суретші Сахи Романов Ақжан Машановтың елеулі көмегі арқылы салғанын жазған екен. Сахи Романов әл-Фарабидің бейнесін салған туындысына екі жыл уақытын кетіріпті. Туынды үшін әл-Фарабидің туған жері Отырарда бірнеше рет болды деп жазады. Сондай-ақ аталған басылымның сол нөмірінде «День памяти великого мыслителя» атты көлемді мақала жарияланады.

«Қазақ әдебиеті» газетінің 1973 жылғы жұма, 14 қыркүйектегі №38 шығарылымының басты мақаласы «Ұлы ойшылды еске түсіру күні» деген тақырыппен жарияланды. Мақаланың дереккөзі ретінде

Шығыс ғұламасы

Жетекші ұлттық университетке әл-Фараби есімінің берілуі бұрынғы ата-бабаларымыздың мәдениеті мен тарихи ғибраттарын студент жастарды тәрбиелеуде және барлық жас ұрпаққа Отанға деген сүйіспеншілік рухында білім беруде аса зор мәнге ие.

КазТАГ көрсетілген. Айта кетейік, осы тақырыппен мақалаларды сол кездегі «Казакхстанская правда» газеті (11 қыркүйек №213 «День памяти великого мыслителя» атауымен), «Социалисттік Қазақстан» газеті (№213 11 қыркүйек, 1973), «Лениншіл жас» газеті (№179 11 қыркүйек, 1973 жыл) басты мақала ретінде жариялайды. «Қазақ ССР Ғылым академиясының үлкен конференц-залында 9 сентябрьде академия ғалымдары мен Азия-Африка елдері жазушыларының V конференциясына қатысушылардың мәжілісі болды. Ол Шығыстың ұлы ғалымы Әбу Насыр әл-Фарабиді еске түсіруге арналды», – деп жазады.

Бабажан Ғафуровтың «Қазақ әдебиеті» газетінің 1973 жылғы №39 нөмірдегі шығарылымындағы «Қымбат мұра» мақаласында «Философия ғылымында әл-Фарабидің орны өзгеше. Ол Аристотельдің философиясын әр алуан мистикалық қоспалардан арылтып, одан әрі дамытты. Ұлы ғұлама әл-Фараби туғаннан бері 1100 жылдан асты. Сөйте тұра, біз оған өзіміздің бүгінгі бір замандасымыздай зер саламыз. Сонда біз оның бүкіл өмірі мен еңбегінен тамаша гуманисті, адамдар арасындағы достық жаршысын, ғылым мен адам

ақыл-ойының ұлы бағалаушысы мен мұрагерін көргендей боламыз», – деп жазады.

«Әл-Фараби – ұлы ойшыл, гуманист. Ол мәдениет пен ғылымға жан-жақты және жемісті үлес қосты. Адам рухының бостандығы мен гуманизмнің ізгі заңдары жолындағы, адам баласын рухани жағынан ағарту жолындағы күрес – әл-Фараби шығармашылығының негізгі түйіні», – дейді мәжілісте баяндама жасаған Қазақ ССР Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі А.Қасымжанов.

1975 жылы 9 қыркүйекте Мәскеуде Әбу Насыр әл-Фарабидің 1100 жылдық мерекесіне арналған халықаралық ғылыми конференция өтті. Бұл туралы «Социалисттік Қазақстан» газеті 1975 жылғы 11 қыркүйекте №212 нөмірінде жазады.

Совет және шетел ғалымдарының баяндамалары мен сөйлеген сөздерінде әл-Фарабидің әлемдік өркениетке қосқан үлесі, оның философиялық, әлеуметтік-саяси, этикалық және эстетикалық көзқарастары, жаратылыс-ғылыми және математикалық мұралары баяндалған. Әл-Фарабидің мерекесіне арналған салтанат Алматыда сол жылдың 11-13 қыркүйегі аралығында жалғасқан.

«Лениншіл жас» газетінің

1975 жылғы №179 санында Әнуар Әлімжанов «Ғұлама» атты мақаласында: «Қазір көне керуен жолдары ұмыт қалды, транспорт та, мемлекеттер шекаралары да бөлек. Басқа уақыт, басқа өмір. Менің әл-Фараби ізімен жүрген сапарым да басқаша түзілген», – деп ұлы ойшылдың ізімен шыққан саяхатынан естеліктерін жазады.

«Қазақ әдебиеті» газетінің 1975 жылғы №37 шығарылы-

верситеті деп аталды. Үкіметтің 2022 жылғы 25 шілдедегі қаулысымен ҚазҰУ-ға зерттеу университеті мәртебесі берілді және ҚазҰУ-дың 2022-2026 жылдарға арналған Даму бағдарламасы бекітілді.

Жетекші ұлттық университетке әл-Фараби есімінің берілуі бұрынғы ата-бабаларымыздың мәдениеті мен тарихи ғибраттарын студент жастарды тәрбиелеуде және барлық жас ұрпаққа Отанға деген сүйіспеншілік рухында білім беруде аса зор мәнге ие.

Республикалық әл-Фараби ғылыми-зерттеу және оқу-әдістемелік орталығы 1993 жылы 1 қаңтарда ҚР Білім министрлігінің 1992 жылы 21 қазандағы №407 бұйрығы мен 1992 жылы 14 қазандағы Ғылыми кеңес шешіміне сәйкес ашылды.

Орталықтың негізгі қызметі әл-Фараби және басқа да көрнекті қазақ ғалымдары мен ойшылдарының еңбектерін жан-жақты зерттеу және ол шығармаларды оқу үрдісі мен ғылыми зерттеулерде кеңінен қолдану тұрғысында жұмыстар жүргізу болып саналады.

Әл-Фараби мұрасына деген әлемдік ғылыми қауымдастық үнемі белсенді жұмыстар үстінде. Мәселен, Иран Ислам Республикасы Саңлақтар мұрасы қоғамының ұсынысымен 2021 жылдың 21 қарашасында (Иран күнтізбесі бойынша 1400 жыл, абан айының 30-жұлдызы) Иранда тұңғыш рет ресми түрде «Әл-Фараби күні» ретінде күнтізбеге енгізді. Содан бері Иран ғалымдары мен ғылыми қауымдастығы бұл күнді атап өтіп келеді. Ал Әл-Фараби күнін атап өту дәстүрінің негізі ең алдымен Қазақстанда қаланған болатын. Бірақ арада жылдар өтіп, ұмыт қалған жайы бар. Біз бұл мақалада мерзімді басылымдардағы дүркін-дүркін жарияланған көлемді ақпараттар мен мақалалардың негізінде 1973 жылы қыркүйек айының 9-шы жұлдызы бірінші рет Әл-Фараби күні ретінде аталып өткенін, ол мәжілістен кейін 1975 жылы ғұламаның 1100 жылдық мерейтойы алғаш рет кең көлемде тойланғанын айтқымыз келді. Бұл ұлы ойшылға өз туған жерінде ғалымдардың ізденістері мен табандылығы нәтижесінде жасалған алғашқы қадам әрі қазіргі фарабитану мектебінің негізгі іргетасына айналды. Араға талай жылдар салып, өткен күзде Әл-Фараби күнін университет қабырғасында атап өттік. Бұл игі дәстүрді алдағы уақытта да жалғастыратын ойымыз бар.

Алдағы уақытта бұл күн 1160 жылдығы жақындап қалған бабамыздың мерейтойында барынша жоғары деңгейде өтетіне сенімдіміз. Бұл тұрғыда университетімізде философия және саясаттану факультеті Философия кафедрасы және Ағын Қасымжанов негізін қалаған Әл-Фараби орталығы кешенді зерттеулерді жалғастырып, мәдени-шығармашылық кеңістікте ауқымды шаралар өткізуге дайын.

Әсет ҚҰРАНБЕК,
философия ғылымының кандидаты,
қауымдастырылған профессор

Досжан БАЛАБЕКҰЛЫ,
Философия кафедрасының доценті міндетін атқарушы,
PhD

Coursera цифрлық платформасының

МАҢЫЗЫ

растайтын халықаралық сертификаттар ала алады. Оқу пәніне онлайн курстарды интеграциялау білім алушының цифрлық және кәсіби құзыреттіліктерін дамытуға, оқыту сапасын арттыруға және білім беру процесіне инновациялық технологияларды белсенді енгізуге мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда Физикалық химия, катализ және мұнай-химия кафедрасында оқу пәндеріне Coursera платформасындағы онлайн курстарды интеграциялау тәсілі қарқынды қолданылуда. Онлайн курстарды аяқтаған білім алушылардың халықаралық деңгейдегі сертификаттарға ие болуы олардың болашақ кәсіби қызметінде бәсекеге қабілеттілігін арттырып, кәсіби тұрғыдан қалыптасуын нығайтады. Сонымен қатар цифрлық білім беру платформалары теория мен практиканы тереңінен ұштастырады.

Назым СМАҒҰЛОВА,
Физикалық химия, катализ және мұнайхимия кафедрасының доценті

Сондай-ақ оқу пәнімен интеграцияланған әлемдік онлайн курстарды аяқтағаннан кейін білім алушылар меңгерген білімі мен дағдыларын

Кәсіби бағдар берудегі сабақтастық

қызығушылығын арттыруға және кәсіби бағдарын айқындауға ықпал етті.

Кафедраның кәсіби бағдар беру бағытындағы жұмыстары Алматы қаласындағы №33 мектеп-лицейі мен №203 мектепте жалғасын тапты. Іс-шаралар барысында оқушыларға білім беру бағдарламалары, грантқа түсу мүмкіндіктері, академиялық ұтқырлық және болашақ мамандықтар туралы жан-жақты ақпарат ұсынылды. Сонымен бірге университеттің ғылыми-зерттеу әлеуеті мен заманауи зертханалық базасы таныстырылды.

Аталған жұмыстар БҰҰ-ның Тұрақты даму мақсатына сәйкес (Сапалы білім беру)

жүзеге асырылуда. Бұл бағыттағы іс-шаралар оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттырумен қатар, олардың саналы түрде мамандық таңдауына негіз қалайды.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың Аналитикалық, коллоидтық химия және сирек элементтер технологиясы кафедрасының мектептермен жүргізіп отырған жүйелі жұмыстары білім беру сапасын арттырудың маңызды тетігі. Мұндай сабақтастық бәсекеге қабілетті, кәсіби білікті мамандар даярлаудың берік негізін қалыптастырады.

Мөлдір КЕРІМҚҰЛОВА,
доцент

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университетінде «Тілдер әлемі: Интеллект. Инновация. Интеграция» атты Шетел тілдері апталығы ұйымдастырылды.

Республикалық тілдер олимпиадасының жүлдегері

Апталықтың басты мақсаты – студенттердің шетел тілдерін меңгеруге деген қызығушылығын арттыру, мәдениетаралық қарым-қатынасты дамыту және халықаралық ынтымақтастықты нығайту.

Жабылу салтанатында Шет тілдері кафедрасының меңгерушісі, филология ғылымының кандидаты Жаннұр Исина апталықтың қорытындысын шығарып, тіл үйренудің қазіргі білім беру жүйесіндегі маңызын ерекше атап өтті.

Республикалық «Language Without Borders» («Шекарасыз тілдер») олимпиадасы ағылшын, француз және неміс тілдері бойынша өтті. Олимпиада бірнеше кезеңнен тұрып, қатысушылардың тілдік білім деңгейін, грамматикалық сауаттылығын, мәтінмен жұмыс істеу қабілетін, сондай-ақ ауызша және жазбаша коммуникация дағдыларын жан-жақты бағалауға мүмкіндік берді. Қатысушылар берілген тақырыптар бойынша тест тапсырмаларын орындап, бақ сынады. Сонымен қатар апталық аясында өткен «The Five Minds» интеллектуалдық ойыны студенттердің сыни ойлау, креативтілік, логикалық талдау және командалық жұмыс дағдыларын дамытуға бағытталды. Ойын барысында қатысушылар түрлі бағыттағы (тіл, мәдениет, тарих, логика) тапсырмаларды орындап, өз білімдері мен тапқырлықтарын көрсетті. Ал «Полиглот» викторинасы бірнеше тілді қатар меңгерген студенттерге арналды.

Іс-шара барысында республикалық «Language Without Borders» олимпиадасының (ағылшын, француз, неміс тілдері бойынша) жүлдегерлері, сондай-ақ «The Five Minds» интеллектуалдық ойыны мен «Полиглот» викторинасының жеңімпаздары марапатталды.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия және саясаттану факультеті Дінтану және мәдениеттану

кафедрасының «Мәдениеттану» білім беру бағдарламасының 1-курс студенті Мәншүк Қазбек аталған іс-шараға қатысып, жүлделі III орынға ие болды. Студенттің ғылыми жетекшісі – кафедраның аға оқытушысы Серғазы Ережепұлы. Мәншүктің бұл жетістігі – оның білімге деген ұмтылысы мен шет тілдерін меңгерудегі жоғары деңгейінің айқын дәлелі.

Серғазы ҚҰДАЙБЕРГЕНОВ,
Дінтану және мәдениеттану кафедрасының аға оқытушысы

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
Басқарма Төрағасы – Ректоры
Жансейіт ТҮЙМЕБАЕВ

Ақпарат және коммуникациялар департаментінің директоры
Қаншайым БАЙДӘУЛЕТ

Бас редактор: Гүлнар ЖҰМАБАЙҚЫЗЫ
Жауапты хатшы-дизайнер: Талғат КІРШІБАЕВ
Тілшілер: Қайыржан ТӨРЕЖАН, Гүлзат НҰРМОЛДАҚЫЗЫ
Фототілші: Марат ЖҮНІСБЕКОВ
Корректор: Күләш ҚАДЫРБАЕВА

МЕКЕНЖАЙЫ:

• 050040, Алматы қ., Әл-Фараби даңғылы, 71, ректорат, 3-қабат, №305, 307 бөлме.
Байланыс телефоны: 377-33-30, ішкі: 32-27, 32-28, тікелей: 377-31-48.

• Электронды мекенжай: **kaznugazeta@gmail.com**
• Газет редакцияның компьютер орталығында теріліп, беттелді.
«Алматы-Болашақ» АҚ баспаханасында басылды.

Кезекші редактор: Қайыржан ТӨРЕЖАН

Бағасы келісім бойынша.

Газетке жазылу индексі: 64787

Таралымы – 2000

Тапсырыс №711

- Жарияланған мақаладағы автор пікірі редакцияның көзқарасын білдірмейді.
- Редакцияға түскен қолжазба қайтарылмайды, үш компьютерлік беттен асатын материалдар қабылданбайды.
- «Qazaq universitetine» жарияланған мақала көшіріліп басылса, сілтеме жасалуы міндетті.
- Жарнама мәтініне жарнама беруші жауапты.